

EDUCATIONAL PICTURE OF EDUCATOR-STUDENTS IN THE LIGHT OF METAPHOR ANALYSIS AND PEDAGOGICAL FEATURES

PEDAGÓGUSHALLGATÓK NEVELŐI KÉPE TULAJDONSÁGLISTÁK ÉS METAFORAVIZSGÁLATOK TÜKRÉBEN

Bognárné Kocsis Judit

Abstract: The aim of the research is to study the educational views in the circle of Calvinist educator-students. The theoretical basis of the examination are the laws of Calvinist education, determining figures of reformed identity and pedagogy. It is important to emphasize the qualitative side of the sources (pedagogic features, metaphor analysis). It is the challenge of the Calvinist pedagogy to transmit the Protestant thought and value system in an ever-changing world around us. The duty of reformed educator is to do their work in the spirit of the Bible in their daily educational activities. As the main conclusion it can be declared, that the students' views are mainly based on the Christian value system.

Keywords: metaphor analysis, teacher research, qualitative research, Christian educator

1. Bevezetés

A kutatás célja nevelői nézetek tanulmányozása református pedagógushallgatók körében. A vizsgálat elméleti alapját a református nevelés törvényei, a református identitás és pedagógia meghatározó alakjainak álláspontja adja. Az empirikus kutatás tulajdonságlisták és metaforavizsgálat felhasználásával tanulmányozza, hogy a hallgatók mennyiben vélekednek hasonlóan az elvárt kívánalmakhoz képest. A kutatás eredménye rámutatott arra, hogy a válaszadó hallgatók szakmai értékrendje, nézete nagyrészt a keresztyén elvárásokkal összecseng.

2. Problémafelvetés, a kutatás elméleti háttérével összefüggésben

A magyar neveléstudományi kutatások egyik fő irányvonala a pedagóguskutatás, amelynek egy fontos szegmensét képezik a pedagógushallgatók állásfoglalásának, szemléletének vizsgálata. E tanulmány is ebbe a körbe tartozik. Specialitását az adja, hogy a kutatás kifejezetten a református felsőoktatás óvó- és tanítóképzésére irányul, az óvónő- és tanítóhallgatók keresztyén neveléssel, keresztyén nevelő személyével, munkájával kapcsolatos nézeteinek tanulmányozása céljából.

A református pedagógusképzés alapelvei a reformáció kora óta maradandóak és folytonosak. Érdekes megvizsgálni időnként, hogy az állandóan változó világban felnövekvő fiatalok, a református pedagógusképzésben résztvevő hallgatók irányelvei mennyiben felelnek meg az ősök princípiumainak. Fontos az elején tisztázni, hogy a vizsgálatot milyen szempontok szerint gondoltam végig. A kutatás elméleti kiindulópontjainak mérföldköveit az alábbi dokumentumok, szakirodalmak áttekintése adta:

a Magyarországi Református Egyház Köznevelési Törvénye;

Református etikai kódex a Magyarországi Református Egyház közoktatási intézményeiben dolgozó pedagógusok számára;

Kálvin János pedagógusképe;

Karácsony Sándor nevelői képe;

A vizsgált református főiskola célkitűzései.

Elsőként a református pedagógusokra vonatkozó törvényi háttérrel tekintetem át, hiszen azokban a dokumentumokban találjuk az irányelveket. Az 1995. évi i. törvény a Magyarországi Református Egyház Köznevelési Törvénye 44.§-ban olvasható, hogy a pedagógus kötelessége, hogy a lehető leghatékonyabban segítse a reá bízott növendékek szellemi-lelki-testi fejlődését, valamint Istenhez hűséges, egyházával és hazájával szemben elkötelezett, tevékeny keresztyén életre vezetését. A református pedagógus kötelessége többek között a munkájával kapcsolatos fenntartói és intézményvezetői előírások betartása, munkatársaival, növendékei szüleivel, vezetőivel való együttműködés; szaktudományaiban, a neveléstudományban, szaktárgyai tanításának módszertanában való folyamatos elmélyülés a az intézmény céljaihoz illeszkedő hatékony munka érdekében.

A következő vizsgált dokumentum a református etikai kódex, amely a Magyarországi Református Egyház közoktatási intézményeiben dolgozó pedagógusok számára fogalmaz meg szabályokat, nyújt iránymutatást. A kódexben az olvasható, hogy a Soli Deo Gloria alapelvből meghatározható a keresztyén ember életfelfogása, ami valójában Isten kiválasztásában és bizonyos feladatok elhívásában való tudatosságot jelenti. Mindez a bizonyosság belső rendet és harmóniát kölcsönöz a református keresztyén pedagógus számára is, hiszen felelős cselekvésre ösztönzi a nevelői-oktatói munkájában, a kollegiális-testvéri kapcsolataiban és az őt körülvevő közösségek (család, gyülekezet, iskola, nemzet, emberiség) iránt. (Bognárné Kocsis, 2011: 73-89) A dokumentumból a kutatás témájával összefüggésben még fontos kiemelni A nevelő konkrét élethelyzeteinek etikai megítélése részből, a nevelő tanítványaival való kapcsolatára vonatkozó egyik állítást. Az 1.4. pontban olvasható, hogy a keresztyén pedagógusnak lelkigondozói feladatok ellátására is fel kell készülnie a tanításon, nevelésen túl.

Kálvin János a reformáció egyik legnagyobb hatású hitújítója, akit a református egyház szellemi atyjaként és gyakorlati megalapítójaként tartunk számon. Egyik művében megjelölte az általa javasolt egyházi szolgálattípusokat: a lelkipásztort, a tanítót, a presbitert, a diakónust. Hite szerint az egyháztagoknak fel kell ismerni Isten szolgálatára küldő akaratát (belső elhívás), kegyelmi ajándékként alázattal kell fogadni a kiválasztást és el kell vállalni a feladatot az egyház rendjének, tevékenységének biztosítása érdekében. Kálvin a pedagóguslétet nem is hivatásként értelmezi, hanem küldetesként. Konceptiójában a tanár mint Isten eszköze, illetve a tanár mint misszionárius jelenik meg. (Kálvin, 1986: 234)

Karácsony Sándor tevékenysége, filozófiája szintén kikerülhetetlen a kutatás elméleti részének áttekintése során, egyrészt azért, mert a magyar református pedagógiára egyik legnagyobb hatást gyakorló neveléstudós, másrészt a vizsgált református felsőoktatási intézmény dokumentumában is megjelenik a neve. Nevelési rendszerét kálvini elvekre alapozva építette fel, úgy vélte, hogy az Isten alkotta világban mindenre kiterjedő korreláció és harmónia van, ennek értelmében az embereknek is harmonikus kapcsolatban kell élniük egymással, a természeti környezettel és a Teremtővel. (Bognárné

Kocsis, 2010: 35–65) Véleménye szerint minden nevelőnek vallania kell a hitéről az egyetemes papság értelmében, hangsúlyozza az egyén felelősségét az önvizsgálat, az önnevelés kapcsán, valamint az értelmes, a közösség számára hasznos és az Isten dicsőítését szolgáló élet élésében. Karácsonyt nyugtalanította, hogy a tanárok sokkal inkább csak bürokraták vagy szakemberek, mintsem bölcsek, papok, szofokraták, azaz, akik az életüket igazhívóként, alázatosan, tevékenyen és alkotó módon élik. (Karácsony, 2003: 282) Karácsony a nevelőkkel szemben magas elvárásokat támaszt mind szakmai, mind személyiségjegyekre vonatkozóan. (Karácsony, 2002: 374) Kiemeli többek között, hogy elsődleges feladatuk a nevelés, nem a tanítás; munkatársként kell viszonyulniuk a tanulókhöz, ami csak papi lélekkel lehetséges; példamutató magatartást, műveltséget, nagy tudást vár el tőlük, akiket az önreflexivitás és az önirónia jellemez. Karácsony koncepciójában a református nevelő külön kategóriaként jelenik meg, akikkel szemben még szigorúbb kritériumokat állít fel, hiszen a predesztináció (az eleve elrendelés elve) hitében gyökerező vallás-, felelősség- és kötelességtudat kell, hogy jellemezze őket, mivel Isten küldte őket arra az életfeladatra. (Bognárné Kocsis, 2018) Elismeri, hogy református nevelőnek lenni nem könnyű, ugyanakkor a legszebb feladat is egyben, ugyanis elsődlegesen nem külső elvárásoknak, hanem mindenekelőtt Jézus Krisztusnak kell megfelelnünk.

A vizsgált református pedagógusképző intézet a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kara, amelynek a küldetésnyilatkozatát és célkitűzéseit tekintettem át. Mindkét dokumentum összecseng a korábban bemutatott református dokumentumokkal, koncepciókkal. Az intézmény célja az egyetemes keresztyén erkölcsi és szellemi értékek közvetítése a Biblia szellemében, valamint korszerűen művelt, jó szakemberek képzése a határon inneni és túli magyarság számára a nemzet érdekében. Nevelési-oktatási hitvallásuk jellemző sajátosságaként jelenítik meg Karácsony Sándor pedagógiájának követését, a gyermeki lelkeletből kiinduló értékközpontú nevelés gyakorlását.

Az elméleti háttérben bemutatott dokumentumok, írások alapján jól látszik, hogy magas elvárások jelennek meg napjaink református pedagógusai előtt, mély hitet, professzionális nevelést várnak el tőlük.

3. A kutatás módszertani háttere

3.1. A minta

Az elméleti háttér áttekintése után került sor az empirikus vizsgálatra, azaz a református pedagógusképzésben részt vevő hallgatók véleményének kikérdezésére a tanulmányozott témakörben. A választott mintába a II-III. éves hallgatók kerültek. A választás indoka az volt, hogy ők már jó néhány kurzust hallgattak a főiskolán, így szemléletükben valószínűleg markánsabban jelenik meg a református identitás, ami a református előírásokkal, vállalt kimeneti célkitűzésekkel jól összehasonlítható.

3.2. A kutatás lefolytatása

A vizsgálatra két egymást követő év őszi szemeszterében került sor ugyanazon szabadon választható levelezős kurzus keretében. 2016-ban 102 hallgatóból 32 fő (31%), 2017-ben 92 hallgatóból 17 fő (18%) vett részt az anonim kutatásban. A lakóhely nem tartozott a vizsgált változók közé, azonban érdemes megemlíteni, hogy a hallgatók lakhely, munkahely tekintetében változatos területi eloszlást mutatnak: főváros, nagyváros, kisváros, kistelepülés egyaránt megtalálható. A kutatásban való részvétel önkéntes volt és anonim. Sajnálatos, hogy ennek ellenére ilyen alacsony számban vállalták véleményüket a hallgatók.

A választott minta legfőbb közös ismérvei, hogy vagy már aktív óvónők, illetőleg tanítók, vagy azok szeretnének lenni; valamint ugyanarra a kurzusra járnak. A szakmai tapasztalat szempontjából tehát a

szinte tapasztalatlan és a tapasztalattal már rendelkező hallgató ugyancsak megtalálható. A változók jelentős nagyságú szórása miatt még érdekesebbnek tűnhet annak jövőbeni vizsgálata, hogy vajon a református pedagógusképzés attitűdje, esetleges nézetformálása megnyilvánul-e a hallgatók válaszaiban, ám ez most nem képezi részét a tanulmánynak.

A kutatás hipotéziseit e kérdéskör tükrében kerestük és az alábbi előfeltevéseket fogalmaztuk meg:

A vizsgált hallgatók nevelői képében tetten érhető a keresztyén szemlélet.

Nevelői munkájukat a gondoskodó, gyermekcentrikus nevelés gyakorlásával képzelik el.

A hallgatók nézeteinek feltárása egyrészt a „jó tanár” és a saját nevelői kép vizsgálata alapján történt, valamint metaforaelemzéssel. Értelemszerűen a nézetek feltárása szempontjából a megjelölt hasonlatok csak az indoklásokkal együtt voltak értelmezhetők. A nevelői attitűd tanulmányozására, a gondolkodás mélyebb rétegeinek feltérképezésére a választott módszerek alkalmasnak bizonyultak.

4. A kutatás eredményei

4.1. A „jó tanár” és a saját nevelői kép közötti összefüggés

A kikérdezés első részében arra voltam kíváncsi, hogy milyen tulajdonságokkal írják le az általuk eredményesnek, jó tanárnak vélt személyt, majd arról kérdeztem őket, hogy arról valljanak milyen pedagógusok kívánnak lenni. Arra kértem a hallgatókat, hogy tíz tulajdonságot írjanak mindkét felsorolásba. Érdekes volt számomra annak tisztázása, hogy vajon a két tulajdonságlista között mekkora az átfedés, illetve mely sajátosságokat emelték át a saját nevelői képükbe. Fontos megjegyezni, hogy nem mindenki a kérdésnek megfelelően írta le a véleményét, azaz nem mindenki írt tíz-tíz tulajdonságot a listákhoz.

A 2016-os mérés eredménye azt mutatta, hogy 2 esetben egyáltalán nincs egyezés a két lista között, 27 esetben van átfedés és 3 esetben teljes mértékben megegyezik. Figyelemre méltó a két szélső eredmény, azaz vajon az általuk körülírt jó, eredményes tanárra miért nem szeretnék hasonlítani (2 fő), illetve a másik oldalon pedig azt látjuk, hogy teljes mértékben azonosítják magukat, nevelői képüket a jó tanárral. Ez utóbbira kétféle magyarázat is lehet, egyfelől, hogy tanulásuk során találkoztak egy olyan pedagógussal, akire hasonlítani szeretnék, másfelől pedig úgy gondolják, az ő tulajdonságaik, illetve magukkal szemben elvárt sajátosságok beazonosíthatók a jó tanár jellemvonásaival.

A 2017-es mérési eredmények hasonló képet mutatnak az előző évi felméréshez. Itt is találunk néhány főt, akik végletesebb gondolkodásmódot tükröznek (egyezség 2 főnél, teljesen más 3 főnél), de mellettük nagy számban képviseltetik magukat azok a hallgatók, akik pusztán hasonlóan gondolkodnak a saját és az általuk jónak tartott nevelői képről (12 fő).

A tulajdonságlisták összevetése során tapasztalt érdekességek közül szeretnék kiemelni egy érdekességet, mégpedig a humoros jelzőre vonatkozóan. A 2016-os mintában 6 fő csak a jó tanárképnél jelölte meg, hogy számára a humorosság hozzátartozik e képhez; 7 fő mind a saját, mind általánosságban fontosnak tartja ezt a tulajdonságot; 1 fő esetében csak a saját nevelői képnél olvasható. A 2017-es mérés még ennél is végletesebb, hiszen 9 fő a jó tanárképhez hozzátartozónak véli a humorosságot, ennek ellenére a saját nevelői kép leírásakor mégsem jelenítik meg, átfedés pedig egyáltalán nem volt tapasztalható. Meglepő, hogy a hallgatók hiába gondolják úgy, hogy lényeges szerepe van a nevelésben a humorosságnak, a többségük mégsem érzi, hogy fontos lenne élni e nevelési eszközzel.

A kutatás egyik jelentős szegmense a saját nevelői kép részletesebb vizsgálata volt. A kutatás menete úgy történt, hogy tanulmányoztam a hallgatók által írt sajátosságokat, és azok közül a nyolc leggyakrabban megjelenő tulajdonságot tüntettem fel az 1. táblázatban. (ordinális skála) (Az 1. szám a leggyakrabban előforduló, a 8. szám a feltüntetettek közül a legkevésbé gyakori.) Ezt követően összevettem a saját nevelői képet a jó tanárképnél leírtakkal, amelyeknél több esetben egyezőséget tapasztaltam a táblázatban dőlt betűvel szedtem.

1. táblázat A saját nevelői kép jellemzése

2016	2017
mosolygós, kedves	nagy tudású
türelmes	megértő
segítőkész	példamutató
igazságos	hiteles
példamutató	gyermekcentrikus
szigorú	következetes
megértő	szeretetteljes
szeretetteljes	igazságos

A táblázat alapján jól látszik, hogy jelentősen eltérnek a 2016-os és a 2017-es tulajdonságlisták. A 2016-os mérési eredmények első három tulajdonsága inkább egy szellemi-lelki segítő képet vetít elénk, míg a 2017-es lista elején az intelligens, okos elvárások jelennek meg, illetve a személyiségjegyekben is a magasabb kívánalmakat tükröző példamutató magatartás. A lelkigondozói feladatok betöltése, valamint a szakmai tudás hangsúlyozása egybecsengnek a református egyház törvényeiben olvasottakkal, mivel az abban foglaltak szerint a pedagógus kötelessége, a rábízott tanulók szellemi-lelki-testi fejlődésének segítése.

Figyelemre méltó az az eredmény is, amely a saját és a jó tanárkép összehasonlítása során vált nyilvánvalóvá (dőlt betűvel jelzett tulajdonságok). 2016-ban az igazságos, a példamutató, a megértő és a szeretetteljes tulajdonságok jelennek meg, 2017-ben ugyanezek figyelhetőek meg, de nem ugyanebben a sorrendben. Vagyis általánosságban kijelenthető, hogy nagyfokú hasonlóság, homogenitás jellemzi a református pedagógushallgatókat, ami a nevelői képüket illeti. Az igazságosság azonban sokkal fontosabb a 2016-ban mintában résztvevők számára, mint az azt követő évben.

4.2. A keresztyén nevelői kép összegzése

A kutatás következő részében a keresztyén nevelői sajátosságokra kérdeztem rá. Kértem, hogy fejezzék be az alábbi mondatot és indokolják döntésüket: A keresztyén nevelő olyan mint a ...mert...

A vizsgálat eredményének egysége érdekében jobbnak láttam, ha nem bontom az egyes évekre vonatkozóan a leírtakat, amit az is alátámasztott, hogy nem mindenki oldotta meg ezt a feladatot. A kategóriák kialakítása után egyértelművé vált, hogy a legtöbben (11 fő) az édesanya, nagymama, szülő-képhez hasonlítják a keresztyén nevelőt, mivel ő tanít, figyel, gondoskodik és megérti a rábízottakat. Jóval kevesebben, mintegy 6 fő Jézust, Jézus tanítványait, illetve a prófétát jelölte meg hasonlatában, amelyek indoklásában az útmutatás, a Jézustól tanult szeretet továbbadása, a bibliai történetek mesélése jelenik meg. 4 fő a lelkész, a lelki segítővel azonosítja a keresztyén nevelőt, lévén, hogy mindegyik Istenről beszél, tanít, illetve lelki támaszt nyújt. Talán nem meglepő, hogy a példakép (4 fő) is feltűnik a metaforák között, aki utánzásra alkalmas képet, helyes irányt mutat. A pedagógusvizsgálatok visszatérő eleme a kertész szókép szintén megtalálható 3 főnél, ők kiemelik, hogy a keresztyén nevelő segít, óv, elősegíti az optimális növekedést, levágja az esetleges „vadhajtásokat”. Tisztaszívű, létfontosságú elemként (forrásként) jeleníti meg 2 fő a keresztyén nevelőt, akitől bátran kérhetünk tanácsot. Csupán 1-1 fő írta a bástya (stabilan áll, a támadásokat kivédi), a hagyományőrző (kultúráközvetítő), az acéleke (kigyomlálja a gazt) és a kaleidoszkóp (sok színét mutatja meg a világnak, mindenki megtalálhatja a saját színét) hasonlatot.

A keresztyén nevelői kép után sorra kerülő keresztyén nevelés metaforáinak kategorizálása, majd összegzése nem hozott nagy meglepetést, hiszen többnyire ugyanazok a szóképek, fogalmak jelentek meg. A feladat az volt a hallgatók számára, hogy fejezzék be az alábbi mondatot: A keresztyén nevelés olyan mint a ...,mert..., erre adott válaszok rangsorolt skálája a 2. táblázatban olvasható.

A táblázatban csupán a hat leggyakoribb szóképet jelenítettem meg. Jól látszik, hogy több esetben átfedés van 2016 és 2017 között. A sorrendiséget tekintve sem nagy az eltérés, csak egy-egy hellyel csúszott lejjebb vagy feljebb ugyanaz a kép. Néhány új elem is megtalálható a listában ezek indoklását zárójelbe tettem.

2. táblázat A keresztyén nevelés metaforái – rangsorolt skálában

2016	2017
25/32 (válaszadók száma/az összes válaszadó)	16/17 (válaszadók száma/az összes válaszadó)
Erkölcsei példa/útmutatás	Napfény, levegő (Létfontosságú elem)
Jézus/próféták szavának átadása – tanítása	Erkölcsei példa/útmutatás
Kertészkedés	Családi nevelés/életre felkészítő nevelés
Családi nevelés/életre felkészítő nevelés	Kertészkedés
Tápanyag, forrás, levegő, víz (Létfontosságú elem)	Szivárvány (színes)
Dobókocka (sokoldalú)	6. Jézus/próféták szavának átadása – tanítása

Néhány további érdekes metaforát azonban szeretnék kiemelni, bár ezeket csupán egy-egy fő írta. Az egyik hallgató diabetikus süteményhez hasonlította a keresztyén nevelést, azzal indokolva, hogy „mindenki fogyaszthatja, de csak a vallásosoknak jelent többet, mint a hagyományos”. Egy másik elképzelés szerint a folyosóhoz hasonló, hiszen „a végéről ki lehet jutni egy zárt, biztonságos kertbe”.

5. A kutatás összefoglalása

A nevelői kép vizsgálata rávilágított arra, hogy a válaszadó hallgatók szakmai értékrendje, nézete nagyrészt a keresztyén elvárásokkal összecseng. Nevelői munkájukat többnyire a gondoskodó, igazságos, gyermekre figyelő nevelés gyakorlásával képzelik el. A válaszadók többségében hasonló attitűddel, elvekkel bírnak, bár ez a közös jellemző már valószínűleg az egyetem kiválasztásakor is szerepet játszott, annak értékrendje meghatározó volt számukra. Továbbá feltételezhető, hogy a kurzusok alkalmával a pedagógusjelöltek református értékrendet, szemléletmódot sajátítanak el vagy erősödnek meg ebben, ami hivatásbeli tudásukat mélyíti, bár ennek bizonyítása egy későbbi kutatás célja lehet. Érdekes lenne a bejövő hallgatókat vizsgálni a nevelői képükre, nézeteikre vonatkozóan, és a későbbiekben összehasonlító elemzést végezni, változott-e a nevelői képük a képzés során, ha igen, mennyiben. A vizsgálat bemutatása során nyilvánvalóvá vált, hogy viszonylag alacsony volt a kutatásban résztvevők száma, főként a 2017-es évben. A kutatás komplexebb értelmezéséhez fontos lenne tudni a vizsgálatban nem résztvevő hallgatók távolmaradásának okait, nézeteiket, hiszen az akár cáfolhatná vagy még inkább megerősítené a kapott eredményeket.

Irodalomjegyzék

Bognárné Kocsis Judit (2018): A vallás mint forrás Karácsony Sándor nevelési koncepciójában. Károli Gáspár Református Egyetem L'Harmattan Kiadó, Budapest

Bognárné Kocsis Judit (2011): Pedagógus etikai kódexek bemutatása, vizsgálata.

Iskolakultúra: Pedagógusok Szakmai-Tudományos Folyóirata XXI.: 12. 72-92.p.

Bognárné Kocsis Judit (2010): Karácsony Sándor pedagógiai modellje és recepciója a református felsőoktatásban. Pannon Egyetem, Pépa

Etikai Kódex – A református közoktatásban dolgozó református pedagógusok számára. Országos Református Tanáregyesület (ORTE), 1998

Kálvin János (1986): Tanítás a keresztyén vallásra. Magyar Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest.

Karácsony Sándor (2003): Magyarság és nevelés. Áron Kiadó, Budapest

Karácsony Sándor (2002): Ocsúdó magyarság. Szokásrendszer és pedagógia. Széphalom Könyvműhely, Budapest KRE TFK Pedagógusképző Intézet <http://www.kre.hu/tfk/index.php/karunkrol/intezetek/pedagoguskepzo-intezet.html> (Letöltés: 2019. 01.22.)

Magyarországi Református Egyház Köznevelési Törvénye https://reformatus.hu/data/.../09/.../1995_evi_I_tv_2013_evi_V_KOZNEVELES.pdf (Letöltés: 2019. 01.22)

Szerző

Dr. Bognárné Kocsis Judit, Pannón Egyetem, Veszprém (Magyarország), Tanárképző Központ. E-mail: bkocsisj@gmail.com